

SZANISZLÓ RÉKA BRIGITTA*

Kommunizmus Vietnamban – Egy magyar-típusú rendszerváltozás lehetősége?**

„Utolsó kívánságom az, hogy egész pártunk, egész népünk fogjon szorosan össze és tegyen meg mindent egy békés, egyesült, független, demokratikus és virágzó Vietnam felépítéséért, méltóképpen járuljon hozzá a világforradalomhoz.”

/Ho Si Minh végrendelete, 1969. május 10./

„Nem vagyok, nem lehetek pártok, pártérdekek szolgája – világeletemben, pártban és párton kívül, a nemzet függetlenségét, a szabad gondolatot, szabad szót, a szabad hazában szabad hit gondolatát, a társadalmi igazság emberi jogokban kiteljesedő, megkülönböztetést és kirekesztést el nem ismerő védelmét szolgáltam és fogom szolgálni.”

/Göncz Árpád beiktatási beszéde, 1990. augusztus 3./

I. Bevezetés

A Harmadik Magyar Köztársaság 2019-ben ünnepli 30. születésnapját, amely évforduló a társadalomtudományok minden diszciplínája számára rendkívüli fontossággal bír. Ezzel kapcsolatosan két dolgot kell leszögezni. Egyrészt a rendszerváltás nem egy pillanat, nem köthető egyetlen egy dátumhoz. Egy hosszadalmas folyamatról beszélünk, ami nem 1989-ben kezdődött és nem is 1989-ben zárult le. Másrészt pedig a rendszerváltás egy összetett jelenség, amelynek hatékony és jó elemzéséhez elengedhetetlen az társadalomtudomány összes szempontjainak vizsgálata. Jelen tanulmány – tanulmány-jellegéből fakadóan – nem

* Ph.D. hallgató, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

** A kutatást az EFOP 3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban cím projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.

tud ekkora feladatra vállalkozni, „csupán” egy újabb aspektust kíván a vizsgálódásokhoz adni: a nemzetközi kapcsolatok tudományának szemszögét.

A nemzetközi kapcsolatok tudománya nem egy újkeletű tudományterület, – hiszen pl. *John Fitzgerald Kennedy* is ezen a szakon végzett a Harvardon 1940-ben¹ – ennek ellenére Magyarországon egy kevésbé kutatott területnek mondható. Pontosabban egyes részei mint pl. a külpolitika, illetve a külgazdaság jelentőséggel bírnak a különböző elemzések kapcsán, azonban rendkívül fontos hangsúlyozni azt, hogy a nemzetközi kapcsolatok tudománya nem „csak” külpolitika és külgazdaság, hanem ennél sokkal több.² Így például két ország politikai, gazdasági, kulturális összehasonlítása is tárgya a nemzetközi kapcsolatok tudományának. Ebből következően a magyar rendszerváltozás kapcsán érdemes lehet megvizsgálni egy olyan ország politikai, gazdasági rezsimjét, kulturális mintázatait, amely még ma is a kommunista jelzót viseli és amely ország egyes gondolkodói szerint a magyar demokratikus átmenet egy jó opció lehetne Vietnam számára (is).

Magyarország és Vietnam között tradicionálisan baráti a viszony, amely kapcsolat az 1960-as években kezdett el fejlődni, a szocialista barátságon alapulva. 1966 és 1989 között – a közös ideológia jegyében – a magyar vezetés felsőoktatási ösztöndíjakat biztosított először az észak-vietnami, majd később az egyesült Vietnam hallgatói számára³. Ezen diákok egy része látta, megélte a „magyar-típusú” rendszerváltozást, amit saját országa számára is egy követendő útnak látott. Ezen álláspont képviselője pl. *Nguyen Quang*, aki ma Vietnamban az ellenzék arca, az 1970-es évek elején végzett a Műegyetem villamosmérnöki karán és 1987-ben tért vissza Vietnamba.⁴

Már itt, a bevezető során fontos azonban rávilágítani arra, hogy a vietnami kommunista ideológia számos olyan jellemzővel bír, amelyek a többi hasonló berendezkedésű országban nem jelentek vagy jelennek meg. Ezen attribútumok túlnyomó többsége egy emberhez köthetőek: *Ho Si Minh* személyéhez. *Ho Si Minh* ikonikus alakja lengi körbe a mai napig a vietnami politikai gondolkodását, ebből következően merül fel a kérdés, hogy milyen módon lehetne az ő esetükben magyar-típusú rendszerváltozásról beszélni, amikor *Ho Si Minh* a végrendeletében egyértelműen a nép és a párt összefonódásáról beszél, míg *Göncz Árpád*, a Harmadik Magyar Köztársaság első köztársasági elnöke éppen arról beszélt beiktatási beszédében, hogy a nép képviselői nem szolgálhatnak tisztán csak pártérdekeket.

¹ John F. Kennedy Biography. Encyclopedia of World Biography. <https://www.notablebiographies.com/Jo-Ki/Kennedy-John-F.html> (Letöltve: 2019. 07. 24.)

² Lásd bővebben: MINGST, KAREN A.: *A nemzetközi kapcsolatok alapjai*. Napvilág. Budapest, 2011. EGEDY GERGELY: *Bevezetés a nemzetközi kapcsolatok elméletébe*. HVG-ORAC. Budapest, 2017.

³ APOR PÉTER: *Szocialista migráció, posztkolonializmus és szolidaritás: Magyarország és az Európán kívüli migráció*. Antropólus (2) 2017/2. 26–44. pp.

⁴ LUKÁCS CSABA: *Észak-Korea helyett Budapesten kötött ki, ma ő a vietnami ellenzék arca*. Magyar Nemzet 2017. október 17. <https://magyarnemzet.hu/archivum/hetvegi-magazin/eszak-korea-helyett-budapesten-kotott-ki-ma-o-a-vietnami-ellenzek-arca-3862919/> (Letöltve: 2019. 07. 24.)

A tanulmány két kutatási kérdésre keresi a választ: (1) Vietnamban van-e esély a magyar-típusú vagy egyáltalán bármilyen típusú rendszerváltozásra? (2) Mikor történhet meg ez a változás Vietnamban?

Ezen kutatási kérdések megválaszolása érdekében a tanulmányban összehasonlító elemzést alkalmazok. A komparatív elemzés alapja két hasonló dolog különbségeinek összevetése egy bizonyos értékelési keret alapján⁵. Ennek fényében a tanulmány célja két térben egymástól távoli ország időben ugyan eltérően alakuló, de azonos ideológián alapuló politikai berendezkedési életciklusának összehasonlítása. Amennyiben elfogadjuk Friedrich Ratzel 1897-es tételét, melyben az államokat élő szervezetekként jellemezte, saját életciklussal (juvenilis, matus, senilis)⁶, úgy analógiát vonhatunk az állam és annak politikai berendezkedése között az életciklus tekintetében, hiszen a politikai berendezkedés az állami-ság egyik elemének, a főhatalomnak az attribútuma⁷. Ebből következően a két vizsgált ország kommunista rendszereinek azonosságainak, hasonlóságainak, különbözőségeinek összehasonlítása öt szempont alapján történik: (1) a kommunista berendezkedés kialakulásának mikéntje – ami a juvenilis időszak megfelelője, (2) a kommunizmus társadalmi elfogadottsága, (3) a reformkommunizmus – amelyek az érett kor megfelelői, (4) a „magyar-típusú” rendszerváltozás és Vietnam – ami a hanyatlás, elpusztulás időszaka, illetve (5) a nemzetközi kontextus – amely mind a három korszakot magában foglalja.

II. A kommunizmusról általánosságban

„A proletárforradalom és a proletárdiktatúra győzelmének eredményeként az a kapitalizmust felváltó társadalmi rend, amelyben a termelési viszonyok alapja a termelőeszközök társadalmi tulajdona. A kommunista társadalomnak az az alacsonyabb szocialista fejlődési szakaszát követő magasabb foka, amelyben megszűnik az osztályokra tagozódás, a város és a falu, valamint a szellemi és a fizikai munka közötti ellentét, ill. lényeges különbség, és a termelőerők fejlődése olyan színvonalat ér el, hogy mindenki képessége szerint dolgozhatik, a termelt javakból pedig szükségletei szerint részesedhetik.”⁸

⁵ WALK, KERRY: How to Write a Comparative Analysis. Harvard College Writing Center, 1998. <https://writingcenter.fas.harvard.edu/pages/how-write-comparative-analysis> (Letöltve: 2020. 07. 15.)

⁶ RATZEL, FRIEDRICH: *Politische Geographie*. R. Oldenbourg. München und Leipzig, 1897.

⁷ V.ö: BIHARI, MIHÁLY: *Politológia – A politika és a modern állam, Pártok és ideológiák*. Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó. Budapest, 2013. TAKÁCS, PÉTER: *Államelmélet a XX. században. A jogi, a társadalmi és a politikai államfogalom Hans Kelsen elmélete és a jogi államfogalom. Max Weber elmélete és az állam társadalmi fogalma. C. Schmitt és R. Smend elmélete és az állam politikai fogalma*. Prp Publico Bono Online. Állam- és Közigazgatás-tudományi Szemle, (1)2011/2. 1–35. pp. TRÓCSÁNYI, LÁSZLÓ – SCHANDA, BALÁZS – CSINK, LÓRÁNT (szerk.): *Bevezetés az alkotmányjogba*. HVG-ORAC. Budapest, 2019.

⁸ ARCANUM (szerk.): *Kommunizmus*. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/k-359B8/kommunizmus-37D07/> (Letöltve: 2019. 07. 24.) Lásd erről bővebben: BIHARI 2013. 167–187. pp.

A kommunizmus kifejezés – ahogy az a definícióból is látható, illetve *Marx és Engels* 1848-as Kommunista kiáltványa óta – egy osztály nélküli társadalmat, illetve az ezen cél elérése érdekében kialakuló ideológiát, politikai, gazdasági rendszert jelöli. A kommunista ideológiában is – a liberalizmushoz hasonlóan – megjelenik a szabadság eszménye, azonban itt nem csupán az egyén szabadságáról van szó, hanem arról, hogy individuum szabadsága nem kerülhet szembe a kommuna szabadságával, mivel az egyén szabadságához elengedhetetlen a mindenki más szabadsága. A kommunizmus célja így azon intézmények eltörlése, amelyek hozzájárulnak a kevesek kiváltságainak fenntartásához és gátolják a sokak szabadságát.⁹

Fontos leszögezni azt, hogy a „tankönyvi” kommunizmust soha egyetlen országnak sem sikerült elérnie. Azon országok, amelyek ezen utópisztikus állapot elérésére törekedtek vagy törekednek a mai napig, mind megrekedtek a kommunizmust megelőző, szocialista szakaszban.

III. A kommunizmus születése Vietnamban és Magyarországon (kialakulás, társadalmi elfogadottság, nemzetközi kontextus)

A kommunista ideológia hivatalos politikai berendezkedéssé válása Vietnamban 1945. szeptember 2-án történt meg, amikor *Ho Si Minh* kikiáltotta a Vietnami Demokratikus Köztársaságot.¹⁰ Azonban a kommunista eszme nem ekkortól terjedt el az országban. Ez a folyamat az 1900-as évek elején szerveződő vietnami reformista elithez köthető. A francia gyarmati időszak során megismert európai – elsősorban francia – politikai, gazdasági eszméknek köszönhetően alakult ki az a vietnami reformista elit, amely épp a franciáktól kívánt megszabadulni az ország és így a vietnami nemzet függetlensége érdekében.¹¹ A vietnami reformista elit megalakulásához hozzájárult még a *Szun Jatszen* vezette kínai reformmozgalom, ami összekapcsolta az antikolonializmust a nacionalizmussal, illetve Japán gazdasági, valamint politikai sikerei az 1900-es évek elején. A japán fejlődésnek három eleme volt: (1) a korábbi rendszerek eltörlése, azaz Vietnam esetében a konfucianizmust fel kell váltania a versenynek, (2) a függetlenség, azaz meg kell szabadulni a franciáktól, (3) a modernizáció, azaz európaizálni kell az országot. A szociáldarwinizmus eszméje ezen japán fejlődésen alapult, amelyből két iskola fejlődött ki: (1) a modern nacionalisták, illetve (2) a kommunisták.¹²

Az I. világháború legfontosabb hozadéka a vietnamiak számára a vietnami nemzeti identitás, a vietnami nacionalizmus felerősödése volt. Ennek következtében *Nguyễn Sinh Cung* a vietnami nacionalisták képviselőjeként a versailles-i béketárgyalások során nyolcpontos petí-

⁹ Lásd bővebben: MARX, KARL: *A Kommunista Párt kiáltványa*, 1948. <https://www.marxists.org/magyar/archive/marx/1848/communist-manifesto/index.htm> (Letöltve: 2019. 07. 24.), COURTOIS, STÉPHANE et al.: *Le livre noir du communisme*. Éditions Robert Laffont. Paris, 1997.

¹⁰ CSOMA MÓZES: *Vietnam: a nagyok árnyékában*. História (24)2002/4. 11–14. pp.

¹¹ BALOGH ANDRÁS: *Bevezetés Délkelet-Ázsia történelmébe*. ELTE Eötvös Kiadó. Budapest, 2015.

¹² SZANISZLÓ RÉKA BRIGITTA: *Vietnam jogi kultúrája*. In: Fejes Zsuzsanna (szerk.): *Jog és kultúra*. Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola. Szeged, 2018.

ciót intézett a nagyhatalmakhoz, amelyben Vietnam autonómiáját, illetve a franciákéval egyenlő jogokat követelt a gyarmatbirodalom indokínai állampolgárainak. A nagyhatalmak petícióját válasza sem méltatták. Ekkor hívták meg őt a Francia Szocialista Párt (FSZP) kongresszusára, amikor is az FSZP csatlakozott a Kommunista Internacionáléhoz. *Nguyễn Sinh Cung*, aki nevét később *Ho Si Minh*-re változtatta a Francia Kommunista Párt (FKPÖ) egyik alapítótagjává vált, és aki innentől kezdve Vietnam jövőjét a leninizmus követésében látta, így lett ő a vietnami kommunisták legmeghatározóbb alakja.¹³

Ho Si Minh 1941-ben tért vissza Vietnamba, ahol közvetlenül átvette az Indokínai Kommunista Párt (IKP) vezetését. Ugyanebben az évben hozták létre a Viet Minh-t (Liga Vietnam Függetlenségéért) az időszak legsürgetőbb vietnami, illetve indokínai problémájának megoldása érdekében: ki kellett űzni a japánokat a térségből, akik 1940-ben szállták meg Indokínát. A Viet Minh 1945 augusztusában forradalmat robbantott ki Hanoi környékén, majd szeptember 2-án proklamálták a Vietnami Demokratikus Köztársaságot, amelynek első elnöke *Ho Si Minh* lett.¹⁴

A kommunizmus Vietnamban – csakúgy, ahogy az Magyarországon is volt – marxista-leninista alapokon nyugszik, azaz a Kommunista Internacionálé hivatalos ideológiáját fogadták el sajátjuknak, ahol is az ideológia célja a kommunista állam forradalmi úton való létrehozása a munkásosztály vezetésével. Ezen cél elérése érdekében proletárdiktatúrát hoztak létre. A marxista-leninista állam esetében egypártrendszerrel beszélhetünk, ahol a kommunista párt vezeti egy szebb jövő felé a társadalmat. Gazdasági téren a tervutasításos rendszer a jellemző, mindezt annak érdekében, hogy a társadalom anyagi szükségleteit egyenlő és megfelelő módon ki lehessen elégíteni. A kommunizmus további célja a nacionalizmus kiiktatása, világképe ateista, továbbá minden külpolitikai lépést a „kizsákmányoló” kapitalisták ellen tesz.¹⁵ Vietnam sajátos történelmi fejlődésének köszönhetően azonban a vietnami kommunizmus több ponton is eltér ettől. Az egyik legfontosabb és legszembetűnőbb eltérés az, hogy a nacionalizmus nem ellentétes a kommunizmussal, sőt Vietnamban a két ideológia szoros együttéléséről, akár már-már egybeolvadásáról kell beszélnünk.

A két világháború között, 1927-ben létrehozták a Vietnami Nemzeti Pártot (VNP), ami kifejezetten és kizárólag nemzeti mozgalomból kialakult párt volt. Azonban miután az 1930-ban általuk szervezett felkelést a franciák levertek és minden vezetőt kivégeztek, az így kialakult politikai vákuumba csak a *Ho Si Minh*-féle irányzatot képviselő kommunisták tudtak belépni. Látható, hogy a kezdetekben Vietnamban (is) külön utakon járt a kommunizmus és a nacionalizmus, azonban *Ho Si Minh* személyében a nemzeti mozgalom, a modern nacionalizmus összefonódott a kommunista tevékenységgel.¹⁶

Vietnamban a kommunista ideológia meghonosodása egy belső folyamat eredménye volt, egy karizmatikus vezető, nemzeti hős képviselte eszme, amely hozzásegítette a vietnamiakat a

¹³ BALOGH 2015.

¹⁴ ÁGH ATTILA – VARGA GYULA – CSÁK ERIKA: *Vietnam – a felszálló sárkány országa*. Kossuth Kiadó. Budapest, 2010.

¹⁵ BIHARI 2013.

¹⁶ BALOGH 2015.

függetlenséghez. Ehhez még hozzá kell tenni a vietnami kultúrában rejlő elemeket – mint pl. a konfucianizmus, taoizmus –, amelyek hozzájárultak egy tekintélyelvű, központosító politikai, gazdasági rendszer kialakulásának széleskörű társadalmi elfogadottságához.¹⁷

A II. világháborút követő I. és II. indokínai háborúk csak tovább erősítették a kommunista eszme társadalmi pozícióit Vietnamban, amely függetlenségi háborúk következményeként a kommunista ideológia még szorosabban tapadt a nemzetihez, hiszen mind a franciák elleni, mind az amerikaiakkal szembeni háborúk során az észak-vietnami kommunisták harcoltak az ország függetlenségéért.¹⁸

A kommunizmus összefonódása a nacionalizmussal egy rendkívül különleges helyet biztosít Vietnamban számára a kommunista országok sorában. A kommunizmus alapvetően nem összeegyeztethető a nacionalizmus ideológiájával. A nagy kommunista országok (pl. Szovjetunió, Jugoszlávia) célja éppen az volt, hogy a nemzeti törekvéseket, érzéseket elnyomja és létrehozzon egy új, kommunista embertípust (Szovjetunió: szovjet, Jugoszlávia: jugoszláv) annak érdekében, hogy ne a nemzeti érdekek alapján építsék az államokat (ha így lett volna, akkor pl. a Szovjetunió nem birtokolhatta volna Közép-Ázsia, illetve Kelet-Európa nagy részét), hanem a kommunista politikai ideológiának kell meghatározónak lennie, amely eltörli nemcsak az osztályokat, de a nemzeti különbségeket is. Azonban van olyan kutató, aki ezt vitatja. *Martin Mevius*¹⁹ a kommunizmus és a nacionalizmus viszonyának újraértékelését javasolja. *Mevius* szerint a kommunista pártok mindenhol a nemzeti értékek és hagyományok őrzőinek próbálták beállítani saját magukat, illetve egy „újfajta” nacionalizmus: a szocialista hazafiságot kívánták bevezetni. A kérdéskör akadémiai vitája még nyitott, az azonban biztos, hogy Vietnamban a kommunizmus egyértelműen összekapcsolódott a nacionalizmussal, amely jelenség a korábban bemutatott történelmi eseményeknek köszönhetően alakulhatott ki.²⁰

A kommunista rendszer kiépítése Magyarországon merőben más képet mutat, mint ahogy azt Vietnamban esetében láthattuk. Magyarországon a kommunista ideológia meghonosodása nem egy belső folyamat eredményeként következett be, nem egy magyar nemzeti hős volt a kommunizmus vezére, illetve a magyar nacionalista érzések sem fonódtak egybe a kommunizmus gondolatvilágával.

A II. világháborút követő rendezések során a győztes nagyhatalmi politikai elképzelések között kompromisszumot kellett teremteni. Közép- és Kelet-Európa szempontjából azonban csak a szovjet elképzelésekről érdemes beszélni, az 1944-es százalékos megállapodások tükrében. Eszerint Nagy Britanniának számára Magyarországon 80%-os szovjet befolyás is elfogadható volt.²¹ Ennek fényében és magyar részről nem-tudatában írták alá a párizsi békeszerződést, amelynek IV. része a következőket mondja ki: „A jelen Szerződés életbelépését

¹⁷ SZANISZLÓ 2018.

¹⁸ BALOGH 2015.

¹⁹ MEVIUS, MARTIN: *Reappraising Communism and Nationalism*. Nationalities Papers (37)2009/4. 377–400. pp.

²⁰ MOISE, EDWIN E.: *Nationalism and Communism in Vietnam*. Journal of Third World Studies (5)1988/2. 6–22. pp.

²¹ CHURCHILL, WINSTON L.: *A második világháború*. Európa Kiadó. Budapest, 1989.

követően minden Szövetséges fegyveres erőt 90 napon belül Magyarországról vissza kell vonni. Mindazonáltal a Szovjetunióknak fennmarad a joga magyar területen olyan fegyveres erők tartására, amelyre szüksége lehet ahhoz, hogy a Szovjet hadseregnek az ausztriai Szovjet megszállási övezettel való közlekedési vonalait fenntartsa.” A békeszerződés ezen része alapján mintegy ötvenezer fős szovjet katonai állomány tartózkodhatott és tartózkodott Magyarország területén a háború lezárását követően is, ami lehetőséget adott az ország erőszakos szovjetizálására.²² Így – Vietnammal ellentétben – a kommunizmus Magyarországnak nem a függetlenséget hozta el, hanem a szuverenitás fokozatos elvesztését.

1944. december 21-én alakult meg az Ideiglenes Nemzetgyűlés, melynek 230 tagja közül 90 a Magyar Kommunista Párthoz (MKP) tartozott. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés a nemzeti akarat kifejezőjének, illetve a magyar szuverenitás birtokosának nevezte magát. Az Ideiglenes Nemzetgyűlés kinevezte az Ideiglenes Nemzeti Kormány Moszkvában kijelölt tagjait, illetve saját tagjai közül Politikai Bizottságot választott. 1945. január 26-án a Politikai Bizottság háromtagú Nemzeti Főtanácsot választott az államfői jogkörök gyakorlása érdekében, melynek mindhárom tagja kommunista volt.²³

Az 1945. november 4-én megrendezett választáson a Kommunista Párt biztosra vette elsöpítő győzelmét, mégis a Kisgazdapárt szerezte meg a szavazatok abszolút többségét, addig az MKP a voksok csupán 17%-t szerezte meg. A választásra jogosultak 92%-a járult az urnákhoz, azaz világossá vált, hogy a magyarok a nyugati demokráciát szeretnék. Azonban Vorosilov, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság magyarországi vezetője egyértelművé tette, hogy nagykoalíciós kormányt kell létrehozni, ahol a Belügyminisztérium, illetve az alá tartozó rendőrség élén továbbra is kommunista politikusnak kell állnia. Az ország miniszterelnökét azonban a Kisgazdapárt választhatta ki. Nagy Ferenc, a kisgazdák választottja nem kívánt teljesen szembemenni a Szovjetunióval, de inkább az USA-ra és Nyugat-Európára támaszkodó paraszti-polgári demokrácia létrehozása volt a célja.²⁴

Mindezek ellenére a kisgazda többségű kormány gyakorlatilag mindenben engedett a kommunistáknak. Az ún. szalámi-taktika 1946 márciusában vette kezdetét. Ekkor 20 „reakciós” nemzetgyűlési képviselőt kizártak a Kisgazdapárt soraiból, illetve elfogadták azt a törvénycíkket, amely büntette a köztársaság-ellenes politikai szervezkedést, illetve azokat is, akik ilyenről tudomást szereztek, de nem jelentették a rendőrségnek. Ezeket követték a szénbányák államosítása, ifjúsági és társadalmi szervezetek betiltása, illetve a közigazgatás folyamatos megtisztítása a reakciós elemektől. Nagy Ferencet 1947. május 30-án emigrációba kényszerítették.²⁵

Ezt követően a Kommunista Párt a törvényhozói hatalomban is el akarta érni a többséget, amelynek érdekében új választójogi törvényt (1947. évi XXII. tc.) fogadtattak el. Az

²² ROMSICS IGNÁC: *Magyarország története a 20. században*. Osiris Kiadó. Budapest, 2010.

²³ ROMSICS 2010.

²⁴ BEREND T. IVÁN: *Terelőúton – Szocialista modernizációs kísérlet Közép- és Kelet-Európában 1944–1990*. Vince Kiadó. Budapest, 1999.

²⁵ ROMSICS 2010.

1947-es választás során a szabadságukat töltő nyaralók bárhol leadhatták szavazatukat, így több mint kétszázezer hamis szavazócédulát nyomtattak, amit az erre külön létrehozott szavazóbrigádok adtak le különböző településeken. Mindezek ellenére a Kommunista Pártra így is csak a leadott voksok 22%-a érkezett, ismét kisgazda politikus alakíthatott kormányt. Azonban az MKP nem adta fel hatalomátvételi igényét.²⁶

1947 őszén *Sztálin* felszólította kelet-közép- és dél-európai híveit, hogy gyorsítsák fel a szovjetizálást. Ennek következtében 1948 júniusában megszüntették a Szociáldemokrata Párt önállóságát létrehozva a Magyar Dolgozók Pártját (MDP). Az MDP főtitkára *Rákosi Máttyás* lett.²⁷ Az MDP programja kimondta, hogy a párt ideológiájának alapja a marxizmus-leninizmus – csakúgy, mint Vietnamban, illetve céljuk a szocializmus kiépítése. A pluralizmus felszámolásának következő lépcsőfoka a Magyar Függetlenségi Népfront létrehozása volt. Ebben a szervezetben tömörültek a Kisgazdapárt, a Nemzeti Parasztpárt, a Polgári Demokrata Párt, a Magyar Radikális Párt, illetve a Független Magyar Demokrata Párt azon tagjai, akik túléltek az addigi tisztogatásokat. A Népfront 1949. március 15-én tartotta első kongresszusát, ahol elfogadták az MDP vezető szerepét.²⁸

Az 1949-es választásokon a Népfront jelöltjei indultak, akiket a kommunisták jelöltek ki, azaz a választók gyakorlatilag csak kommunista jelöltekre tudtak szavazni. Így nem meglepő módon az urnákhoz járulók 96,27%-a a Népfront jelöltjeire szavazott.²⁹ A szovjetizálás teljessé tételeként és egyben a szalámi-taktika lezárásaként 1949. augusztus 18-án a törvényhozó hatalom új alkotmányt fogadott el az 1936-os szovjet alkotmány mintájára.³⁰

A kommunista ideológia magyar átvételének elemzése során ki kell térni a magyar politikai kultúra demokrácia értelmezésére. A politikai kultúrának nincs egy adekvát fogalma, azonban azt tudjuk, hogy magában foglalja egy politikai közösség kollektív magatartásbeli, kulturális mintáit, illetve az egyének politikával kapcsolatos attitűd-együttesét is. Magyarországon az állampolgári vagy demokratikus politikai kultúra (az *Almond-Verba*-féle „civic culture”³¹) csak a rendszerváltozást követően jelent meg és keveredett a rendszerváltást megelőző alattvalói és parokiális politikai orientációval. Továbbá a magyar politikai kultúrában a demokrácia egyet jelent a gazdasági jóléttel, így egy elnyomó, az embereket a szabadságuktól megfosztó rendszert is képes elfogadni a társadalom, amennyiben megvannak a gazdasági feltételek.³² Ebből következően egy autokrata rezsimnek lehetett (volna) széleskörű társadalmi legitimációja, azonban a külső kényszer és a kommunista ideológia szerves

²⁶ BEREND T. 1999.

²⁷ MÚLT-KOR/MTI (szerk.): *Pártalapítás szalámi-taktikával*. Múlt-kor 2008. június 11. https://mult-kor.hu/20080611_partalapitas_salamitaktikaval (Letöltve: 2019. 07. 24.)

²⁸ BEREND T. 1999.

²⁹ URBÁN KÁROLY: *Kényszerszavazások: A sztálinista választási gyakorlat*. Rubicon (1)1990/2. 10–11. pp.

³⁰ KUKORELLI ISTVÁN (szerk.): *Alkotmánytan I.* Osiris Kiadó. Budapest, 2007.

³¹ ALMOND, GABRIEL A. – VERBA, SIDNEY: *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations*. Princeton University Press. Princeton, 1963. 402–470. pp.

³² KÖRÖSENYI ANDRÁS – TÓTH CSABA – TÖRÖK GÁBOR: *A magyar politikai rendszer*. Osiris Kiadó. Budapest, 2003.

belső fejlődésének („magyar képre való formálásának”) hiánya miatt rövid úton társadalmi ellenállásba ütköztek a rendszer építői.

Magyarország és Vietnam történelme hasonló a tekintetben, hogy mindkét országban a II. világháború után alakult ki a kommunista (irányultságú) rezsim. Abban azonban már nem, hogy kinek vagy minek a hatására kellett, vagy akarták megvalósítani a kommunista ideológia vívmányait. Véleményem szerint ez a különбözőség, hogy míg Vietnam esetében belső, hősi eseményhez kapcsolódik a kommunizmus, addig Magyarországon egy külső, elnyomó hatalom szimbóluma, adja azt a lényegi eltérést a két vizsgált ország között, amely miatt míg az előbbiben még mindig „virágzik” a kommunista eszme, addig az utóbbiban már megdőlt.

IV. A reformkommunista rendszerek – a rendszer válsága(?)

Mind Magyarország, mind Vietnam esetében a rendszer válságához – arról lehet vitatkozni, hogy a két állam esetében mekkora (volt) a válság és mely területekre terjed(t) ki, de arról nem, hogy valamilyen válság volt/van – a súlyos gazdasági problémák vezettek el. A tervutasításos gazdasági berendezkedés miatt, azaz a kizárólagos nehézipari fejlesztések következtében egyik vizsgált országban sem voltak képesek felszámolni azt a gazdasági válságot, amelyet Magyarország esetében a II. világháború, Vietnam esetében pedig szintén a II. világháború, majd az I. és II. indokínai háború, illetve az 1983-as kínai „villámháború” okoztak. Sőt, kijelenthető, hogy a kommunista rendszer gazdasági berendezkedése csak még mélyebbre taszította a vizsgált országokat a lefelé tartó spirálban.³³

Magyarországon 1953-ban érkezett el az a pont, amikor a gazdasági nehézségek valamilyen tényleges megoldást igényeltek. Mindezt elősegítette *Sztálin* halála is, melynek következtében *Rákosi Mátyást* leváltották a miniszterelnöki posztról és *Nagy Imrét* nevezték ki a helyére. *Nagy Imre* reformprogramja azonban az új szovjet vezetés számára is túlmént a határon: 1955-ben menesztették *Nagy Imrét* „jobboldali elhajlónak minősített politikája” miatt. A visszarendezés ugyan megkezdődött, de már volt egy „alternatív” követhető program és személy.³⁴

1956 tavaszától folyamatosan erősödött az elégedetlenség mind párton belül, mind azon kívül. Októberben a felsőoktatási diákok megalakították a Magyar Egyetemi és Főiskolai Egyesületek Szövetségét (MEFESZ), ami független volt a hivatalos diákszervezettől. 1956. október 23-ra tüntetést hirdettek. Még aznap megkezdődött a fegyveres felkelés.³⁵ A Párt ugyan kinevezte *Nagy Imrét* miniszterelnöknek, de egyúttal katonai segítséget is kértek a Szovjetuniótól. 1956. október 26-án az új kormány nemzeti demokratikus forradalomnak minősítette a történéseket, *Nagy Imre* jelentős reformok bevezetéséről beszélt két nappal később a Magyar Rádióban. Október 30-án megkezdődött a szovjet csapatok kivonulása, kien-

³³ CSÉSZKA ÉVA: *A kommunista gazdaságpolitika csődje – 1956*. Magyar Szemle (16)2007/1–2. 68–82. pp.

³⁴ ROMSICS 2010.

³⁵ JANCÁS CSABA: *Az 1956-os forradalom indítósíkjára – A szegedi MEFESZ*. Belvedere Meridionale. Szeged, 2016.

gedték a börtönökből a politikai foglyokat, illetve megszüntették az egypártrendszert. Az MDP ezen a napon oszlott fel és két nappal később alakult meg utódszervezete, a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP).³⁶

Mindeközben a Szovjetunióban már döntöttek a katonai beavatkozásról: 1956. november 4-én indult meg az offenzíva. A magyar fegyveres ellenállást hamar levertek és elkezdődhetett a régi-új rendszer kialakítása, illetve a forradalomban résztvevők megbüntetése. Az MSZMP decemberben már ellenforradalomnak minősítette az eseményeket, 1957 tavaszára pedig az új pártállam hatalma megszilárdult.³⁷ Annak ellenére, hogy a fegyveres összecsapások megszűntek, a társadalmi ellenállás folytatódott az új hatalmi elittel szemben is. Így a forradalom szelleme tovább élhetett a különböző értelmiségi szervezetekben (pl. diákbizottságok, Magyar Újságírók Szövetsége), illetve munkástanácsokban.³⁸

1956 novemberében Kádár János került hatalomra. Vezetői tevékenységének első szakaszában (1956-1962/63) a diktatúra visszaállítása, az ország vezetésének nemzetközi elismertségére való törekvés, illetve a forradalomban résztvevőkkel való véres leszámolás volt a cél. Azaz a megtorlás és a megfélemlítés időszaka. A második szakasz az 1960-as évek elején kezdődött és az 1980-as évek közepéig tartott, amikor a reformkommunizmus magyar modelljének (gulyáskommunizmus) kialakítására került sor. A harmadik szakasz pedig mind a Kádár-korszak, mind a magyar kommunista rendszer záró korszakát jelenti.³⁹

A társadalom megfélemlítése csak egy rövidtávú eszköz lehet még egy autokrata rendszer esetében is arra, hogy elfogadtassa saját magát. Megfélemlítéssel csak ideig-óráig lehet elkerülni a lázongásokat, széleskörű társadalmi legitimációról pedig semmiféleképpen nem lehet beszélni. Így a Kádár-korszak második szakasza nem véletlenül irányult a gulyáskommunizmus kialakítására, hiszen a magyar politikai kultúrában kódolva van, hogy a gazdasági jólét egyenlő a demokráciával és ha demokrácia van, akkor nincs mi ellen „lázungani”.

A Kádár-rendszer belpolitikai legitimációs stratégiája az volt, hogy a társadalom lemond a politizálás jogáról cserébe az életszínvonal folyamatos – bár szerény – mértékű növekedésért. Ebből következően a gazdasági növekedés fenntartása elsődleges cél volt, a növekedés lelassulása pedig végzetes következményekkel járhatott volna, illetve járt is.⁴⁰ 1956 tanulságaként értékelték a munkásosztály elvűségét, azaz annak biztosítása lett a cél, hogy egy munkás érezze jól magát. A fogyasztás prioritássá vált, amit azonban az ország gazdagsága nem volt képes önállóan biztosítani, így kölcsönök felvételére került sor már az 1950-

³⁶ SZAKOLCZAI ATTILA: *Rohanunk a forradalomba: Az 1956-os forradalom és szabadságharc*. Rubicon (7)1996/1-2. 47–50. pp.

³⁷ HORVÁTH ATTILA: *Az 1956-os forradalom és szabadságharc kitörésének okai és a Kádár-kormány legitimitásának kérdése*. Iustum Aequum Salutare (3)2007/1. 21–29. pp.

³⁸ ROMSICS 2010.

³⁹ ROMSICS 2010.

⁴⁰ ROMSICS 2010.

es évek végétől.⁴¹ Ezen korszak esztelen kölcsönfelvételi kultúrája okozta pont annak a rendszernek a bukását, amit éppen megmenteni kívánt.⁴²

1968-ban került bevezetésre az új gazdasági mechanizmus, ami az 1956-os forradalom értékelése nyomán született meg. Az 1950-es évek gazdaságpolitikai hibáit egyrészt a nehézipar túlzott előtérbehelyezésében, másrészt a merev gazdaságirányítási rendszerben, harmadrészt a KGST-tagságból fakadó nehézségekben, negyedrészt pedig a nagymértékű autarkiaira való törekvésben látták. Ebből következően az új gazdasági mechanizmusban nagyobb szerepet kapott a mezőgazdaság fejlesztése, illetve a fogyasztási cikkek termelése. Továbbá elindult a tervutasításos rendszer lebontása, illetve a vállalatoknak nagyobb önállóságot biztosítottak.⁴³

A gazdasági reformtevékenység azonban nem tartott túl sokáig: 1972-ben az MSZMP Központi Bizottsága (KB) döntött arról, hogy az 50 legnagyobb ipari és élelmiszeripari vállalatra nem vonatkoznak tovább a reformintézkedések. Ennek egyik oka az volt, hogy a piaci viszonyok részleges bevezetése bérkülönbségek kialakulásához vezetett a munkásság, illetve a vezetők között, ami miatt a szakszervezeti vezetők felléptek a reformok ellen. A másik ok pedig az volt, hogy a belgazdasági reformhoz nem társult megfelelő külgazdasági politika, és így a világgazdasági kihívásokat sem tudták megfelelően interpretálni.⁴⁴

Vietnamban a rendszer válsága szintén a gazdasági nehézségekhez köthető, azonban a vietnami társadalom rendszer elleni lázongásáról egyáltalán nem beszélhetünk, így forradalommal és szabadságharcokkal nem találkozhatunk a vietnami történelemkönyvekben. Sőt, Vietnamban – ahogy az a kommunista rendszer meghonosodása során látható volt már egyszer – a rezsim gazdasági reformjaira való igény egy szerves belső fejlődési folyamat eredményeként jelent meg. Illetve a reform szükségessége sokkal később került napirendre mint ahogy az Magyarországon történt annak következményeként, hogy Vietnam az 1940-es évektől egészen az 1980-as évek elejéig hadban állt, az észak-vietnami vezetés egyesítette az országot, majd egyben kellett tartania, így a társadalom gazdasági nehézségeire kevés figyelmet fordított a vezetés.⁴⁵

Az 1960-as években jött létre a Vietkong (Nemzeti Felszabadító Front) Dél-Vietnamban, Dél-Vietnam amerikai megszállásától való felszabadítása érdekében. A Vietkong nem kommunista, hanem hazafias szervezet volt, amely szervezet élvezte az észak-vietnami vezetés támogatását.⁴⁶ Az USA minél hamarabb véget akart vetni az összecsapásoknak, így

⁴¹ ROMSICS 2010.

⁴² MONG ATTILA: *Kádár hitele*. Libri Könyvkiadó. Budapest, 2012.

⁴³ VERBÁSZI BEÁTA: *A rendszer tragédiája. Az 1968-as gazdasági reform előzményei, beindítása és kudarca*. Tudományos közlemények 2004/11. 111–121. pp.

⁴⁴ VEREBICS JÁNOS: *A verseny mint gazdasági és jogi probléma az 1968-as mechanizmus-reform első éveinek összefüggésében*. Állam- és Jogtudomány (59)2018/3. 98–120. pp.

⁴⁵ BALOGH 2015.

⁴⁶ A Vietkong esetében is tetten érhető a kommunizmus és a nacionalizmus szimbiózisa Vietnamban. YOUNG, STEPHEN B.: *Who Were the Real Nationalists in Vietnam?* The New York Times, 2018. <https://www.nytimes.com/2018/03/09/opinion/who-were-the-real-nationalists-in-vietnam.html> (Letöltve: 2020. 07. 15.)

fokozta katonai jelenlétét a térségben. 1965. augusztus 4-én kezdődött meg Észak-Vietnam amerikai bombázása. A katonai összecsapások mellett különös figyelmet kell fordítani a propagandaháborúra, amelyet a vietnamiak két fronton is megnyertek. Egyrészt Dél-Vietnamban, ahol az emberek úgy érezték, hogy az északi kommunisták, akik Vietnam egyesítéséért harcolnak, igazságos ügyet szolgálnak. Másrészt az USA-ban, illetve Nyugat-Európában jelentős ellenállás alakult ki a vietnami háborúval szemben. *Richard Nixon* hatalomra kerülését követően kezdődhetek el az első tárgyalások a két fél között. 1973-ban a párizsi béketárgyalások során megállapodtak az amerikai csapatok kivonásában, illetve az amerikaiak elismerték Vietnam egységét, szuverenitását és területi integritását, továbbá ismételtén rögzítették az 1954-es genfi egyezményekben kialakított helyzetet. Mindennek ellenére az amerikai csapatokat Nixon sem vonta ki. A Watergate-botrányt követően a vietnami helyzet megoldása *Gerald Fordra* várt. Ekkorra már egyértelművé vált, hogy a Vietkong támadásai nem fognak abbamaradni azért, mert az amerikaiak kivonulnak: Dél-Vietnamot már semmi sem menthette meg. 1975. április 30-án a Vietkong szinte ellenállás nélkül foglalta el Saigont, Dél-Vietnam központját. Ezen a napon született meg a ma is ismert, egységes, és kommunista Vietnam.⁴⁷

Az egyesült Vietnam tíz évig működött a klasszikus kommunista minta alapján mind politikai, mind gazdasági értelemben. A változás 1986-ban következett be a doi moi formájában. A reformkommunizmus legsikeresebb ága a kelet-ázsiai, amely a maoizmusból fejlődött ki *Mao Ce-tung* halálát követően Kínában. Az irányzat lényege az, hogy a kommunizmus bevezetését hosszú időszak előzi meg, melyben a kapitalista gazdasági viszonyok dominálnak. A kommunista párt szerepe a gazdaság koordinálása és a politikai egységuralom megőrzése abból a célból, hogy a kapitalisták ne jussanak politikai hatalomhoz. Ez a reformkommunista áramlat tagadja a termelőeszközök társadalmi tulajdonának szükségességét a hosszú átmeneti időszak alatt, sőt kifejezetten a magántulajdon mellett száll síkra.⁴⁸

Vietnamban az 1980-as évekig szigorú tervgazdasági rendszer működött, ami azonban gazdasági lemaradást eredményezett. A történet szerint, amikor az egyik vietnami megye párttitkára észrevette, hogy a mezőgazdasági munkások meghamisítják a termelési adatokat. Ekkor felismerte, hogy a lélektelen munkavégzés nem vezethet eredményre, ezért megállapodást kötött a paraszttal, hogy aki eléri az előírt célszámokat, az hazaviheti az azon felüli rizstermés felét. Ezt követően hatékonyabbá vált a termelés, a Központi Bizottság pedig döntött: új alapokra kell helyezni a szocializmust. A változás eszköze a doi moi volt, ami egy szocialista irányultságú piacgazdaságot hozott létre.⁴⁹

⁴⁷ NÉMETH, ISTVÁN (szerk.): *20. századi egyetemes történet – II. Európán kívüli országok*. Osiris. Budapest, 2006. 246–249. pp.

⁴⁸ HALPERN, NINA P.: *Economic reform and democratization in communist systems: The case of China*. Studies in Comparative Communism (22)1989/2-3. 139–152. pp.

⁴⁹ MALJÁTH ROLAND: *A gazdasági varázsszó: Doi moi*. Magyar Nemzet 2017. május 1. <https://magyarnemzet.hu/archivum/hetvegi-magazin/a-gazdasagi-varazsszo-doi-moi-3890836/> (Letöltve: 2019. július 24.)

Vietnamban nem gondolják ellentétessnek a piacgazdaságot a szocializmussal, hiszen Marx szerint a kommunizmus a legfejlettebb államokban valósul meg először, mert ott folyamatosan élesednek az osztályellentétek, majd, amikor elérnek egy elviselhetetlen szintet, kitör a forradalom és eljön az emberiség új korszaka.⁵⁰

A két vizsgált ország ugyan megegyezik abban, hogy a gazdasági reformlépések szükségessé váltak, hiszen súlyos gazdasági válságban voltak, azonban két eltérő ok miatt tettek lépést a változás felé. Úgy vélem, hogy ez a különbség ismételt az azt mutatja, hogy Magyarország és Vietnam rendkívül hasonló utat járt be a kommunista ideológia életével kapcsolatosan, azonban az azonos problémákra adott eltérő válaszok és társadalmi reakciók miatt ma teljesen más képet mutat a két ország politikai berendezkedése.

V. A „magyar-típusú” rendszerváltozás – a rendszer bukása

A „rendszer bukása” című fejezetben egyértelműen csak a magyar eseményeket lehet és kell tárgyalni, hiszen Vietnamban a mai napig kommunista (irányultságú) berendezkedésről beszélhetünk, így az ő esetükben csak „találgatni” lehet, mikor történik majd meg a változás, ha egyáltalán megtörténik valamikor.

A kádári vezetésnek kétszer kellett gazdasági válsággal szembenéznie. Először az 1956-os újjáépítés során, amelyre az új gazdasági mechanizmus volt a válasz. Másodszor pedig az 1970-es évek végétől, ami pont a reformintézkedések részbeni visszavonása miatt alakult ki, és amelyre a rendszer már nem talált megoldást.⁵¹

Fontos még kiemelni, hogy az 1960-as évektől biztosított Nyugatra utazási lehetőségeknek köszönhetően már tömegek éltek külföldön, akik a jóléti államról alkotott új képpel tértek vissza Magyarországra. Így a rendszer legitimációs alkupozíciója eltűnt, hiszen nemcsak romlott az életszínvonal, de az új külföldi tapasztalatoknak köszönhetően már a romlást megelőző időszak „jó” körülményei sem elégitették volna ki az igényeket.⁵² A Kádár-rendszernek egyetlen fegyvere volt ezzel szemben: még több hitel felvétele a nyugati bankoktól, ezzel még súlyosabb adósságspirálba sodorva az országot. Azonban a hanyatlást nem sikerült megfékezni.⁵³

A magyar kommunista rendszer összeomlásában nem csak a magyar gazdaság válsága játszott fontos szerepet. Kiemelendő egyrészt a Szovjetunió meggyengülése (majd későbbi összeomlása)⁵⁴, másrészt egy olyan politikai elit kialakulása, amely kész volt a kommunista vezetés leváltására⁵⁵, harmadrészt pedig magán az MSZMP-n belüli generációs és ideológiai

⁵⁰ MALJÁTH 2017.

⁵¹ BEREND T. 1999.

⁵² BURUCS KORNÉLIA: *Rokonlátogatás, üdülés – nyiloning és orkánkabát*. História (5)1983/3. 26–28. pp.

⁵³ MONG 2012.

⁵⁴ ROMSICS IGNÁC: *A Gorbacsov-faktor: Egy világbirodalom hatalmi válsága*. Rubicon (15)2004/5-6. 42–45. pp.

⁵⁵ STUMPF ISTVÁN: *A Fidesz-generáció politikai szocializációjáról*. Rubicon (15)2004/5-6. 34–38. pp.

harc. 1988 májusában az MSZMP küldöttei elmozdították Kádár Jánost első, illetve főtítkári pozíciójából.⁵⁶

A magyar-típusú rendszerváltozás különlegessége, ami példaértékét adja az a békességében rejlik. Mindez az előzőekben felsorolt tényezők együttes hatásának volt köszönhető. Véleményem szerint, ha bármelyik elemet kivennénk az egyenletből, már nem egy „csendes” rendszerváltozás képét kapnánk. Mind a gazdasági, mind a bel-, mind a külpolitikai átalakulások területein „tárgyalásos forradalomról beszélhetünk”.⁵⁷

A súlyos gazdasági válságra az MSZMP KB 1988 júliusában adott radikális választ. Olyan választ, ami a piacgazdaság felé tolta az országot. Leértékelték a forintot, további liberalizációs lépéseket fogadtak el az import tekintetében, elismerték, hogy a teljes foglalkoztatottság nem megvalósítható, illetve elismerték, hogy legalább részleges privatizáció szükséges a termelékenység növeléséhez.⁵⁸ Ezzel elindult a gazdasági rendszerváltozás.

Belpolitikai téren 1988 második felében a szocialista pluralizmus⁵⁹ mibenlétének tisztázása került napirendre. Ezen kérdéskör megvitatásakor a Párt tagja két táborra szakadtak. Az egyik álláspontot a technokrata vezetők képviselték, akik az egypártrendszeren belüli pluralizmust kívánták megvalósítani. Míg a másik álláspont képviselői, a radikális reformerek már ekkor is a többpártrendszerű formulában gondolkodtak.⁶⁰

Grósz Károly első hivatalos külföldi útja mint magyar kormányfő ugyan a Szovjetunióba vezetett, azonban 1988. július 19-én Washingtonba is elutazott, így 42 év óta ő volt az első magyar miniszterelnök, aki hivatalos látogatást tett az USA-ban.⁶¹ Ezzel az ország külpolitikai nyitása is megtörtént.

Pozsgay Imre 1989-ben egy rádiónyilatkozatban az 1956-os eseményeket népfelkelésnek minősítette, illetve támogatását fejezte ki a többpártrendszer bevezetése iránt.⁶² Pozsgay nyilatkozata rákényszerítette a Központi Bizottságot az említett kérdéskörök megvitatására. Hivatalos közleményükben kijelentették, hogy 1956. október 23-án valóban népfelkelés történt, azonban az azt követő események már ellenforradalmi lépések voltak. A Központi Bizottság kiemelte továbbá azt is – hivatkozva a népszuverenítésre, illetve a jogállamiságra –, hogy a politikai intézményrendszer átalakítását folytatni kívánja, ami a többpártrendszer útján valósítható meg.⁶³

A KB közleményének kiadásakor az MSZMP mellett már léteztek ellenzéki pártok, akik egy nyilatkozatot adtak ki, amelyben üdvözlötték, hogy a Párt a demokratikus hatalomgya-

⁵⁶ KÖRÖSÉNYI ANDRÁS – TÓTH CSABA – TÖRÖK GÁBOR: *A magyar politikai rendszer*. Osiris Kiadó. Budapest, 2007.

⁵⁷ ROMSICS 2010.

⁵⁸ VERBÁSZI 2004.

⁵⁹ LÖFFLER TIBOR: *Predomináns törésvonal és törésvonal-politika a magyar pártrendszerben*. Politikatudományi Szemle (11)2002/1-2. 177–212. pp. 191–196. pp.

⁶⁰ ROMSICS 2010.

⁶¹ ROMSICS 2010.

⁶² MÚLT-KOR (szerk.): *Népfelkelés: az utolsó csepp a pohárban*. Múlt-kor 2009. május 18. https://mult-kor.hu/20090518_nepfelkelés_az_utolso_csepp_a_poharban (Letöltve: 2019. 07. 24.)

⁶³ ROMSICS 2010.

korlás kizárólagos formájaként ismerte el a többpártrendszert. 1989 nyarára a pártok száma már meghaladta a harmincat az év végére pedig a hatvanat is.⁶⁴

1989 tavaszától a rendszerváltó események rohamos tempóban gyorsultak fel. Márciusban a legfontosabb nyolc ellenzéki szervezet megalakította az Ellenzéki Kerekasztalt. Március 22-én az Országgyűlés elfogadta a sztrájk törvényt. Április 1-jén a Történelmi Igazságtétel Bizottságának vezetésével elindultak '56 vértanúinak újratemetési előkészületei. Május 2-án az osztrák-magyar határon elkezdtek lebontani a műszaki határzárakat. Augusztus 19-én Pozsgay Imre, illetve Habsburg Ottó, IV. Károly osztrák-magyar uralkodó fia páneurópai pikniket tartottak Sopronnál, mely alkalomból megnyitották a határt, így kb. ezer Magyarországon nyaraló keletnémet állampolgár szökött át Ausztriába.⁶⁵

Mindeközben folyamatosan zajlott a tárgyalásos forradalom, azaz a rendszerváltás alapkérdéseit megvitató Nemzeti Kerekasztal tárgyalások. A felek hat sarkalatos törvényjavaslat alapelveiben egyeztek meg: (1) az 1949-es Alkotmányt módosítani kell, (2) fel kell állítani egy Alkotmánybíróságot, (3) szabályozni kell a pártok működését és gazdálkodását, (4) ki kell dolgozni az országgyűlési választások új rendjét, (5) módosítani kell a Büntető Törvénykönyvet, illetve (6) módosítani kell a büntetőeljárás törvényt is.⁶⁶

Az 1989. évi XXXI. tv. módosította az 1949-es Alkotmányt, melynek értelmében Magyarország többé nem népköztársaság, hanem köztársaság. Deklarálta a többpártrendszert így kiiktatva a munkáosztály marxista-leninista pártjának vezető szerepét, illetve tiltotta azt a magatartást, ami a hatalom kizárólagos birtoklására irányul. A gazdaság tekintetében az ország gazdaságát piacgazdaságként határozta meg, ahol a magántulajdon, illetve a köztulajdon ugyanolyan védelemben részesül, továbbá elismerte a verseny szabadságát, illetve a vállalkozás jogát is. Megszüntette az Elnöki Tanácsot, amely helyett köztársasági elnöki pozíciót hozott létre. Az alkotmányt 1989. október 23-án hirdették ki, illetve ugyanezen a napon Szűrös Mátyás, az Országgyűlés elnöke kikiáltotta a Harmadik Magyar Köztársaságot.⁶⁷

A kérdés az, hogy Vietnamban van-e esély a magyar-típusú vagy egyáltalán bármilyen típusú rendszerváltozásra.

V. Összegzés – lehetséges-e egy magyar-típusú rendszerváltás Vietnamban?

Vietnamban a kommunista berendezkedés egy karizmatikus vezetőhöz, egy nemzeti hőshöz, a nép felszabadítójához. Itt kell még egy vietnami különlegességet bemutatni a kommunista ideológia kapcsán, a Ho Si Minh gondolatokat. A Ho Si Minh gondolatok 1991-ben a Vietnami Kommunista Párt (VKP) VII. kongresszusán hivatalos politikai filozófiájává a VKP-nek –

⁶⁴ BIHARI 2013.

⁶⁵ SZEREDI, PÁL: *A cselekvés fél éve: 1988 ősze-1989 tavasza*. Antalógia Kiadó. Lakitelek, 2019.

⁶⁶ ROMSICS 2010.

⁶⁷ MÚLT-KOR (szerk.): *Így kiáltották ki a harmadik magyar köztársaságot*. Múlt-kor 2015. október 23. <https://mult-kor.hu/igy-kialtottak-ki-a-harmadik-magyar-koztarsasagot-20151023> (Letöltve: 2019. 07. 24.)

a marxizmus-leninizmus mellett. A Ho Si Minh gondolatok Ho Si Minh politikai nyilatkozataiból és magatartásából állnak össze. A Ho Si Minh gondolatok gyakorlatilag a vietnami kultúra, a francia forradalmi, liberális, a marxista-leninista kommunizmus gondolatait ötvözi. Itt is egyértelműen megjelenik a nacionalizmus, mint a kommunizmus egyik eleme.⁶⁸

Az, hogy a Ho Si Minh gondolatokat a gazdasági reformokat követően tették a hivatalos politikai ideológia részévé világosan jelzi, hogy a vezetés nem kíván a kommunista rendszertől távolodni, csupán egy sajátos megvalósítási utat jelöl ki maga számára. Vietnamban a rendszerváltozást „csak” a nyugati tapasztalattal rendelkezők sürgetik. Ezen két ok alapján felmerül a kérdés, hogy beszélhetünk-e egyáltalán Vietnamban a rendszer válságáról és bukásának közelségéről.

Ha a magyar mintázatot megnézzük, akkor látható, hogy hasonló események előzték meg a demokratikus fordulópontot, mint amilyenek Vietnam esetében is bemutatásra kerültek (pl. gazdasági válság, reformkommunizmus, nyugati rendszersajátosságok beszívargása). Mindennek ellenére úgy tűnik, hogy Vietnam nem áll közel, illetve talán nem is áll készen a rendszerváltozásra. Ennek okai a vietnami politikai kultúrában rejtőznek, amely orientáció eltér a magyartól. Az eltérés okai a két vizsgált ország eltérő történelmi fejlődésében keresendők, ahol a földrajzi távolságnak, illetve a vallásnak is hatalmas szerepe van.⁶⁹ Azaz a vietnamiak számára nem elegendő „csupán” a gazdasági „rossz-lét” ahhoz, hogy a rendszerellenesség odáig fajuljon, hogy már a rendszerváltozás szükségességéről beszéljenek.

Fontosnak tartom még az általánosságban vett európai és ázsiai gondolkodásmódbeli különbségek kiemelését is. Míg Európában a reneszánsz óta az egyén áll a középpontban, addig Ázsiában mind a mai napig közösségben gondolkodnak.⁷⁰ Ennek köszönhetően a kommunizmus – amely ideológia elnevezésében ott rejlik a latin *communitas*, azaz közösség szó – könnyebben képes gyökeret verni egy olyan környezetben, ahol a közösség, nem pedig az egyén érdekei az elsődlegesek.

Véleményem szerint – ahogyan azt Magyarország esetében is láttuk – több különböző szempont együttes meglétére lenne szükség ahhoz, hogy a széles értelemben vett vietnami társadalom egyáltalán bele akarjon folyni, részt akarjon venni a politikában.

⁶⁸ V.ö.: QUINN-JUDGE, SOPHIE: *Ho Chi Minh Thought*. In: Claeys, Gregory (szerk.): *Encyclopedia of Modern Political Thought*. CQ Press. Washington, 2013. 399–401. pp., Whitman, Alden: *Ho Chi Minh Was Noted for Success in Blending Nationalism and Communism*. The New York Times, 1969.09.04. <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/learning/general/onthisday/bday/0519.html> (Letöltve: 2020. 07. 15.), MOISE 1988.

⁶⁹ Lásd erről bővebben: SZANISZLÓ 2018.

⁷⁰ Lásd erről bővebben: TOMKA BÉLA: *Európa társadalomtörténete a 20. században*. Osiris Kiadó. Budapest, 2009. INDRIES KRISZTIÁN: *A kapcsolati harmónia lélektana a kelet-ázsiai kollektivisták társadalmakban*. Magyar Pszichológiai Szemle (64)2009/1.

RÉKA BRIGITTA SZANISZLÓ

COMMUNISM IN VIETNAM –
POSSIBILITY OF A “HUNGARIAN-TYPE” REGIME CHANGE?

(Summary)

The Third Republic of Hungary celebrates its 30th birthday in 2019, an anniversary of utmost importance to all social science disciplines. Two points need to be made about this. On the one hand, the regime change is not a moment, it cannot be linked to a single date. We are talking about a lengthy process that did not begin in 1989 and did not end in 1989. On the other hand, the change of regime is a complex phenomenon, for which an analysis of all aspects of social science is essential. By its nature as a study, this study cannot undertake such a task, but merely seeks to add another aspect to the study: the science of international relations.

Traditionally friendly relations between Hungary and Vietnam began to develop in the 1960s, based on socialist friendship. Between 1966 and 1989, in the spirit of a common ideology, Hungarian leadership offered higher education scholarships to students in North Vietnam and later in the reunited Vietnam. Some of these students saw and experienced the “Hungarian-type” regime change, which they saw as a path for their own country.

However, it is important to emphasize, that the communist ideology in Vietnam has many features that did not appear in any other countries. The vast majority of these attributes are related to one person: Ho Chi Minh. Ho Chi Minh’s iconic figure still circumscribes Vietnamese political thinking, leading to the question of how to speak of a Hungarian-type regime change in their case, when Ho Chi Minh in his testament clearly speaks of the intertwining of the people and the party, while Árpád Göncz, the first President of the Third Republic of Hungary, spoke in his inaugural speech that representatives of the people could not serve purely party interests.

The aim of the study is to compare the life cycle of a political ideology in two differing countries. The comparisons of the similarities and differences between the communist systems of the two countries under consideration are based on five aspects: (1) the way in which the communist system developed, (2) the social acceptance of communism, (3) the international context, (4) the “Hungarian-type” regime change and (5) the possibility of regime change in Vietnam.